

Д. А. Мергембаев, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының қылмыстық құқық және криминология кафедрасының оқытушысы, заң ғылымдарының магистрі

ӘЙЕЛДЕРДІ ЖЫНЫСТЫҚ ҚАТЫНАС МАҚСАТЫНДА САУДАҒА САЛУҒА ЖОЛ БЕРМЕУ

Аннотация. Мақала жезөкшелікпен айналысқаны үшін қылмыстық жауаптылық көздеуге және әйелдерді саудаға салуға жол бермеуіне арналады.

Түйін сөздер: жезөкшелік, әдеп, мораль, этика, ұлттық, қылмыс, жауаптылық.

Жезөкшелік — адамзат дамуының алғашқы кезеңінен бастап, күні бүгінгі дейін келе жатқан аса күрделі әлеуметтік құбылыс. Ол — заңмен бірге өсіп өркендеп, небір тегеурінді қарсылықтарға төтеп беріп, қайда мол қаражат пайда болса сол жерде тамыр жайып, бүгінге дейін жойылмай отырған қауіпті кеселдің бірі.

Жезөкшелікке қатысты қылмыстардың қоғамдық қауіптілігі бұрыннан белгілі әлеуметтік-экономикалық, медициналық, моральдық-этикалық, құқықтық зардаптарымен қатар мемлекеттің атақ абыройына, ұлттық намысына тигізер зияндары бірнеше рет ашық көрсетіліп, ұлттық сана мен психологияны да өзгерістерге ұшырататындығы дәлелденді.

Мемлекетімізде бірнеше ғасырлық отаршылдық езгі кезеңінде еліміздің әлеуметтік өмірінен орын алған моральға жат, ертедегі қазақ қоғамында бой көрсетпеген жезөкшелік тәрізді әлеуметтік кеселдерге қарсы күрес жүргізілсе де, бұл мәселе күні бүгінге дейін түбегейлі шешілген жоқ.

Жезөкшелік қазіргі қоғамымызда түрлі қылмыстармен қосылып күрделеніп, қауіптілігі арта түскендіктен, заңнама саласында бірталай мәселе тудырып отыр. Осыған орай қазіргі кезде ғалымдардың ой-пікірлері әртүрлі.

Мәселен, М. Селезнев өз оқулығында «қазіргі қоғамда секс — тұтынудың жалпы жүйесіне енетін тауар мен қызметтің бір түрі болып табылады. Жезөкшеліктің өркендеуіне үлкен әсер ететін қоғамның тым ашықтығы, халықтың тәртіпсіз миграциялануы»¹ — деп көрсетеді. Бұған шетелдіктердің еш шектеусіз енуіне байланысты олардың тірі тауарларды өз елдеріне алып барып, арнайы притондарда ұстауын жатқызуға болады.

Көптеген ғалымдар жыныстық жолмен жұғатын ауруларды тарататын жезөкшелікпен күресу үшін «адамгершілік полициясын» құру қажет деп есептейді.

Кейбір ғалымдар жезөкшеліктің мәні мен ерекшеліктерін қарастыра келе «онымен күрес жүргізуді қылмыстық іздестіру және басқа да жедел аппараттарға жүктеген онды болар еді», — дейді.

1949 жылдың 7 шілдесінде БҰҰ Бас Ассамблеясы «Әйелдер проблемасы» адамдарды саудаға салумен және 3-ші тұлғалардың жезөкшелікті пайдаланумен күрес жөніндегі конвенция қабылданып талқыланса, 1997 жылдың сәуір айының 24-26 күндері Нидерланды Үкіметінің бастамасымен Гаага қаласында Еуропа Достастығы басшылық жасаған конвенцияда: «Әйелдерді жыныстық қатынас мақсатында саудаға салуға жол бермеу» туралы арнайы декларация қабылданды.

Әлемдегі жезөкшелікпен күресу тәжірибесіне назар аударсақ, көпшілігінде бұл құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауаптылық көзделген, ал кейбір елдерде қылмыстық жауаптылық қарастырылған.

Бүгінгі күні жезөкшелік үшін қылмыстық жауаптылық біраз елдерде, атап айтқанда: Ауғанстанда, Аргентинада және АҚШ-тың Нью-Йорк штатында, Венгрияда, Румынияға дейін сақталған. Ал Иранда жезөкшелікпен айналысу үшін өлім жазасы бекітілген. Қытайда жезөкшелікпен күресу туралы арнайы заң бар. Осы заңға сәйкес ең жоғары жазалау шарасы, яғни осы кәсіппен айналысуға тартқан үшін өлім жазасы қарастырылған. Жазаға жеңгетайдан бастап жезөкшеге дейін тартылады. АҚШ-тың Федералдық заңы бойынша әскери бөлім маңында жезөкшелікпен айналысқан үшін мың долларға дейін айыппұл немесе бір жылға дейін түрмеге қамау белгіленген. Египет заңдылығына сәйкес, қоғамдық орында сүйіскені үшін екі адамды да екі жылға бас бостандығынан айыру көзделген. Ал некесіз жыныстық қатынасқа түскен үшін кем дегенде үш жыл түрмеге қамау көрсетілген. Жезөкшелік құбылысы біздің халқымыздың әлеуметтік қоғамдық өміріне XX ғасырдың II жартысынан кейін ене бастады да, қазіргі кезде мықты орнығып алды.

Бұрын қазақ қоғамында жезөкшелік орын алмағандықтан, бұл құбылысқа байланысты қылмыстардың да орын алуы мүмкін емес еді. Сондықтан ертедегі қазақ қоғамындағы «Әдет» заңдарында оларға жаза түрлері қарастырылмаған.

КСРО кезінде мұндай кәсіппен айналысқандарды тек әкімшілік жауаптылыққа тартқан. Қазіргі Ресейдің Азаматтық кодексінде жезөкшелік үшін жауапқа тарту туралы арнайы бап қарастырылған.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық заңында жезөкшелікпен айналысуға тарту (270-бап), жезөкшелікпен айналысуға арналған притондар ұйымдастыру немесе ұстау және жеңгетайлық (271-бап) қылмыстарына жауаптылық белгіленгенімен, бұл құбылыстар қоғамдық-әлеуметтік өмірімізде кең таралған.

Бұл қылмыстың қауіптілік дәрежесіне байланысты бірнеше қаулылар мен заңдар шығып, өзгерістер енгізілді.

1959 жылы Қазақ ССР Қылмыстық кодексі бойынша жезөкшеліктің жәбірленушісі тек қана кәмелетке толмағандар болып танылса, Қазақстан Республикасының жаңа Қылмыстық кодексі бойынша 270-бапта көзделген қылмыстың жәбірленушісі 18-ге толған кез келген жынысты адамдар болып танылады. Себебі, кодекстің 132-бабында кәмелетке толмаған адамды жезөкшелік іс-әрекеттер жасауға тартқан үшін жеке жауаптылық белгіленген.

Елбасымыздың 2002 жылғы Қазақстан халқына Жолдауындағы «Біз қабылданған көптеген заңдар заңға тәуелді қажетті қосымша актілердің жоқтығынан толық күшінде жұмыс істемейді» деген сөздерін жоғарыда аталған құбылыстар мен құқықтық күрес саласына да қатысы бар деп білемін.

Қолданыстағы қылмыстық заңның кейбір нормалары қазақ қоғамындағы «Әдет» заңдарына, ұлттық салт-дәстүріне сәйкес келмейтіндігі байқалады. Солардың қатарына жезөкшелікке байланысты қылмыстарды жатқызуға болады. Сондықтан қазіргі қылмыстық заңдарды жетілдіру және олардың қылмыстық істерді жүргізуге қолдану деңгейін арттыруда ой-пікірім біздің қоғамымызбен халқымыздың өзіндік болмыс бітіміндегі ерекшелігі ескеріліп, кодекстің 270-бабында көрсетілген анықтамаға «жезөкшелікпен айналысу» деген қосымша толықтырулар енгізсе, оны қолдануға сөзсіз болатын еді.

ⁱ Селезнев М. Проституция как антисоциальное явление. — М., 2002.